# Utbildningsutskottets betänkande

# 1983/84: 16

**om anslag till forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet m. m. (prop. 1983/84: 100)**

ÅTTONDE HUVUDTITELN

I detta betänkande behandlas förslag som regeringen förelagt riksdagen i proposition 1983/84: 100 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under avsnittet För skolväsendet gemensamma frågor punkterna B 7–8 och B 10 jämte motioner.

1. **Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet.** Regeringen har under punkt B 7 (s. 75–76) föreslagit riksdagen att till Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1984/85 anvisa ett reservationsanslag av 24 937 000 kr.

*Motionerna*

1983/84: 2063 av Eva Hjelmström m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att för skolväsendet gemensamma frågor anvisa 10 000 000 kr. avseende försöksverksamhet med undervisning om den rörliga bilden i skolan,

2. att riksdagen uttalar sig för att ett program för mediaundervisning snarast läggs fram omfattande förskolan, grundskolan och gymnasieskolan samt undervisningsyrken.

1983/84: 2097 av Per Unckel m. fl. (m) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

3. att riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag att till Länsskolnämndernas utvecklingsstöd för budgetåret 1984/85 anvisa ett reservationsanslag av 10 696 000 kr. samt att därmed ej genomföra den av regeringen föreslagna överföringen av 2 500 000 kr. från anslaget Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolområdet.

*Utskottet*

Från anslaget bekostas forskning och centralt utvecklingsarbete inom ungdomsskola och vuxenutbildning samt informationsåtgärder i samband därmed.

Riksdagen har beslutat att sammanlagt ca 13 milj. kr. under en fyraårsperiod skall föras över från förevarande anslag till länsskolnämnderna för att stödja det regionala och lokala utvecklingsarbetet (prop. 1980/81: 97, UbU 1980/81: 37, rskr 1980/81: 385). Hittills har en överföring om sammanlagt 7,1 milj. kr. skett. Föredragande statsrådet beräknar i enlighet med det

nämnda riksdagsbeslutet att 2,5 milj. kr. förs över från förevarande anslag till anslaget B 3. Länsskolnämndernas utvecklingsstöd för budgetåret 1984/85.

I motion 1983/84: 2097 (yrkande 3 delvis) föreslås att överföringen inte skall ske. I samma yrkande hemställer motionärerna att några medel för länsskolnämndernas utvecklingsstöd inte skall anvisas av riksdagen.

Utskottet har i sitt betänkande 15 tidigare denna dag avstyrkt yrkande 3 i motion 1983/84: 2097 såvitt det avser länsskolnämndernas utvecklingsstöd. Med hänvisning härtill och till vad utskottet då anförde avstyrker utskottet motionsyrkandet även i den nu aktuella delen.

Då utskottet ej heller i övrigt har något att erinra mot den i budgetpropositionen redovisade medelsberäkningen föreslår utskottet att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 100 till Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 24 937 000 kr.

Utskottet tar i detta sammanhang upp till behandling motion 1983/84: 2063, vari dels yrkas att riksdagen skall anvisa 10 milj. kr. till vissa för skolväsendet gemensamma frågor avseende försöksverksamhet med *undervisning om den rörliga bilden* (yrkande 1), dels begärs att ett program för *mediaundervisning* snarast läggs fram omfattande förskolan, grundskolan och gymnasieskolan samt utbildningen av lärare (yrkande 2). Motionärerna pekar på den snabba utvecklingen på mediaområdet och det ökade utbudet av bilder och filmer via TV, biografer, videoprogram m. m. och anser att utbildningssituationen är synnerligen bristfällig.

Med anledning av vad som sägs i motionen vill utskottet anföra följande.

I läroplanen för grundskolan (Lgr 80) återfinns ämnet bild med sex stadieveckotimmar på mellanstadiet och fem stadieveckotimmar på högstadiet. På lågstadiet ingår bild i orienteringsämnena. I läroplanen föreskrivs bl. a. att eleverna skall öva sin förmåga att uttrycka budskap i bild, stimuleras till egen skapande verksamhet, utveckla sin förmåga att tolka budskap i bild av olika slag samt få kunskaper om bildframställning såsom foto, film och TV. När det gäller de bilder och bildmiljöer eleverna möter sägs vidare att eleverna skall tränas att kritiskt granska och diskutera bildernas påverkan och de krafter som styr utbudet av olika slag av bilder. I ämnet svenska ingår studier av massmedier. Eleverna skall därvid på alla stadier skaffa sig kunskaper om massmediernas roll i samhället i samband med kritisk granskning av hur händelser, förhållanden eller problem framställs i dessa.

I gymnasieskolan återfinns ämnet bild som alternativ till musik på de flesta teoretiskt inriktade linjerna. Vidare finns på flera linjer i årskurs 2 och 3 möjlighet att välja estetisk variant (bild – estetisk specialisering). Utskottet vill i sammanhanget erinra om att regeringen i årets budgetproposition föreslår att försöksverksamheten med estetisk variant av tvåårig

social linje utökas. I försöket ingår bl. a. ämnena bild-, film- och TV-kunskap. Vidare föreslår regeringen försöksverksamhet med estetisk-praktiska linjer omfattande 300 intagningsplatser läsåret 1984/85. I det estetiska ämnesblocket ingår här bl. a. bild samt foto/film/video. Utskottet har erfarit att skolöverstyrelsen (SÖ) planerar en högre specialkurs Kommunikation och medier om tre terminer.

När det gäller utbildningen av lärare utgår utskottet från att den anpassas till de behov som följer av läroplanernas bestämmelser.

Det är enligt utskottets mening viktigt att eleverna genom skolans undervisning ges goda kunskaper om media och dessas roll i samhället. Med hänvisning till vad utskottet har redovisat ovan anser emellertid utskottet att motion 1983/84: 2063 inte bör föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida, varför motionen avstyrks.

Åberopande vad utskottet har anfört hemställer utskottet

1. att riksdagen till *Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet* med bifall till proposition 1983/84: 100 och med avslag på motion 1983/84: 2097 yrkande 3 i denna del för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 24 937 000 kr.,
2. att riksdagen beträffande mediaundervisning avslår motion 1983/84: 2063.

2. **Fortbildning m. m.** Regeringen har under punkt B 8 (s. 76–79) föreslagit riksdagen att till Fortbildning m. m. för budgetåret 1984/85 anvisa ett reservationsanslag av 22 989 000 kr.

*Motionerna*

1983/84: 803 av Lars Ernestam (fp) och Hans Petersson i Röstånga (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att utfärda föreskrifter för den fortsatta utbildningen av skolledare i enlighet med vad som i motionen anförs och som innebär att utbildningen förläggs i anslutning till universitet och högskola i samarbete med länsskolnämnderna.

1983/84: 1240 av Lars Ernestam (fp) och Kenth Skårvik (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att planeringen för fortbildning av lärare reformeras i den riktning som i motionen lämnade förslag redovisar.

1983/84: 1243 av Kerstin Göthberg m. fl. (c) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om den fortsatta beredningen av skolledarutbildningen.

1983/84: 1244 av Ing-Marie Hansson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av en översyn av organisationen för skolans personalfortbildning.

1983/84: 2016 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas 30. att riksdagen uttalar att fortbildning som berättigar till B-avdrag skall inriktas mot en fördjupning av ämneskunskaperna.

*Utskottet*

I budgetpropositionen anförs att inriktningen och omfattningen av fortbildningen och vidareutbildningen för skolväsendets personal under budgetåret 1984/85 i huvudsak bör vara densamma som under innevarande år.

Skolöverstyrelsen (SÖ) har i sin anslagsframställning till regeringen lagt fram ett förslag till samlat program för den fortsatta *skolledarutbildningen*.

Av budgetpropositionen framgår att utbildningen av skolledare fr. o. m. budgetåret 1982/83 följer en reviderad långtidsplan innebärande att ca 400 skolledare årligen kan tas in i utbildningen. Föredragande statsrådet utgår från att utbildningen kan genomföras enligt den fastlagda planen så att den i sin nuvarande form kan avvecklas senast läsåret 1988/89.

I motion 1983/84: 1243 (yrkande 3) begärs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna att det fortsatta beredningsarbetet avseende skolledarutbildningen bör ske i huvudsaklig överensstämmelse med SÖ:s förslag till program och i sådan takt att ett färdigt förslag kan redovisas senast i 1985 års budgetproposition. Enligt vad som anförs i motion 1983/84: 803 bör den fortsatta skolledarutbildningen ske i anslutning till universitet och högskolor samt i samarbete med länsskolnämnderna.

När det gäller karaktären och inriktningen av framtida utbildningsinsatser för skolledare ansluter sig utskottet till föredragande statsrådets uppfattning att frågan fordrar fortsatta överväganden. Utskottet vill i sammanhanget peka på att statsrådet avser att ta initiativ till en fortsatt beredning av ärendet. Med hänvisning härtill bör riksdagen avslå motionerna 1983/84: 803 och 1983/84: 1243 yrkande 3.

I budgetpropositionen föreslås bl. a. att medel för utvecklingsarbete i samband med reformering av gymnasieskolan t. v. bör anvisas under förevarande anslag. Föredragande statsrådet har för ändamålet beräknat 2,5 milj. kr. budgetåret 1984/85.

Regeringen föreslår att riksdagen till Fortbildning m. m. för budgetåret 1984/85 anvisar totalt 22 989 000 kr.

Utskottet föreslår att riksdagen anvisar de begärda medlen.

I motion 1983/84: 1244 anförs att det föreligger behov av en översyn av *organisationen för* skolans *personalfortbildning*. Motionärerna anför kritik på en rad punkter och menar bl. a. att huvuddelen av resurserna torde kunna läggas ut direkt på högskoleenheterna. Enligt vad som förordas i motion 1983/84: 1240 bör fortbildningen av lärare förändras på sådant sätt att den i större utsträckning kan knytas till kommunerna och de enskilda skolorna. Vidare menar motionärerna att kurser kan förläggas på eftermid-

dagstid och på bestämda veckodagar i syfte att förenkla förfarandet med vikarier. I motion 1983/84: 2016 (yrkande 30) slutligen förordas återhållsamhet med kortare kurser som för dagen är populära. Motionärerna menar att fortbildning som berättigar till B-avdrag skall inriktas mot en fördjupning av ämneskunskaperna.

Utskottet vill med anledning av motionerna anföra följande.

Riksdagen beslutade våren 1981 om personalutbildningen för skolväsendet (prop. 1980/81: 97, UbU 1980/81: 37, rskr 1980/81: 385). De beslutade förändringarna, som var genomgripande och bl. a. avsåg en fördelning mellan stat och kommun av ansvaret för personalutbildningen, skulle i huvudsak bli genomförda fr. o. m. den 1 juli 1982. Den nya organisationen är alltså nu inne på sitt andra år. Utskottet är medvetet om att det i initialskedet har förelegat och fortfarande finns problem av den art som påtalas i motionerna. Utskottet vill i sammanhanget erinra om att riksdagen vid samma tidpunkt beslutade om stora förändringar i den statliga skoladministrationen.

Enligt vad utskottet har erfarit har SÖ tillsammans med andra myndigheter och organisationer inlett en undersökning av hur verksamheten fungerar i syfte att bl. a. dels förbättra informationen till kommuner och högskolor om reformens förutsättningar och villkor, dels få underlag till eventuella förslag om förändringar.

När det gäller den i motion 1983/84: 2016 aktualiserade frågan om studier med s. k. B-avdrag erinrar utskottet om att skolstyrelsen enligt beslut av SÖ får bevilja lön med B-avdrag i högst 20 veckor vid tjänstledighet för fördjupningsstudier i undervisningsämne som ingår i tjänsten (högst upp till 60 poäng eller motsvarande, dock upp till 20 poäng eller motsvarande över grundnivån för behörighet).

Utskottet föreslår att riksdagen med hänvisning till vad utskottet har anfört ovan avslår motionerna 1983/84: 1240, 1983/84: 1244 och 1983/84: 2016 yrkande 30.

Åberopande det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen beträffande skolledarutbildningen avslår motionerna 1983/84: 803 och 1983/84: 1243 yrkande 3,
2. att riksdagen till *Fortbildning m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 22 989 000 kr.,
3. att riksdagen beträffande personalutbildning för skolväsendet avslår motionerna 1983/84: 1240, 1983/84: 1244 och 1983/84: 2016 yrkande 30.

3. **Mångfaldigande av litterära och konstnärliga verk inom utbildningsväsendet.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt B 10 (s. 82) och hemställer

att riksdagen till *Mångfaldigande av litterära och konstnärliga verk* inom utbildningsväsendet för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 5 520 000 kr.

Stockholm den 15 mars 1984

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

*Närvarande vid ärendets slutbehandling:* Georg Andersson (s), Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Bengt Wiklund (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Björn Samuelson (vpk), Göran Persson (s), Larz Johansson (c), Sören Häggroth (s) och Linnea Hörlén (fp).

## Reservationer

**1. Viss överföring av medel (punkt 1 mom. 1)**
*Under förutsättning av bifall till reservation 7 i utbildningsutskottets betänkande 15*

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (samtliga m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande på s. 2 som börjar "Utskottet har" och slutar "24 937 000 kr." bort ha följande lydelse:

Utskottet har i sitt betänkande 15 tidigare denna dag tillstyrkt förslaget i motion 1983/84: 2097 att avveckla anslaget B 3. Länsskolnämndernas utvecklingsstöd. Någon överföring av 2,5 milj. kr. i enlighet med vad som förordas i budgetpropositionen är därmed inte aktuell. Med hänvisning härtill föreslår utskottet att riksdagen bifaller motion 1983/84: 2097 yrkande 3 i denna del och med anledning av proposition 1983/84: 100 till Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 27 437 000 kr.

*dels* att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen till *Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet* med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 3 i denna del och med anledning av proposition 1983/84: 100 för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 27 437 000 kr..

**2. Mediaundervisning (punkt 1 mom. 2)**

Björn Samuelson (vpk) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar "Med anledning" och på s. 3 slutar "motionen avstyrks" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning är det en mycket viktig fråga som tas upp i motionen. Utskottet vill i likhet med motionärerna peka på det allt större utbudet av bilder och film som sker genom medier som film, TV och videogram. Det är nödvändigt att hos barn och ungdom skapa största möjliga beredskap i den mediasituation som vi nu befinner oss i och bl. a. genom undervisningen i skolan ge dem sådana kunskaper att de kritiskt förmår granska utbudet och själva lär sig att hantera medier som bild, film och video.

Utskottet ansluter sig till motionärernas uppfattning att situationen i skolan i nu berört hänseende inte är tillfredsställande. Riksdagen bör mot bakgrund härav med bifall till motion 1983/84: 2063 uttala sig för att ett samlat åtgärdsprogram utarbetas avseende mediaundervisning samt under ett nytt anslag Bidrag till försöksverksamhet med undervisning om den rörliga bilden på statsbudgeten föra upp 10 milj. kr.

*dels* att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2 a. att riksdagen beträffande mediaundervisning med bifall till motion 1983/84: 2063 yrkande 2 som sin mening ger riksdagen till känna vad utskottet har anfört,

b. att riksdagen till *Bidrag till försöksverksamhet med undervisning om den rörliga bilden* med bifall till motion 1983/84: 2063 yrkande 1 för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 10 000 000 kr.

**3. Skolledarutbildningen (punkt 2 mom. 1)**

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar "När det" och slutar "yrkande 3" bort ha följande lydelse:

Av vad som anförts i det föregående framgår att SÖ i sin anslagsframställning har lagt fram förslag om en plan för den fortsatta skolledarutbildningen. Enligt utskottets mening är SÖ:s förslag ett gott underlag för fortsatt beredningsarbete i ärendet. Beredningen bör ske i sådan takt att förslag kan föreläggas riksdagen i budgetpropositionen 1985. Riksdagen bör med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkande 3 och med avslag på motion 1983/84: 803 som sin mening ge regeringen detta till känna.

*dels* att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande skolledarutbildning med bifall till motion 1983/84: 1243 yrkande 3 och med avslag på motion 1983/84: 803 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört,

**4. Personalutbildning för skolväsendet (punkt 2 mom. 3)**

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (samtliga m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar "När det" och slutar "yrkande 30" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion 1983/84: 2016 att längre fortbildning bör prioriteras före kortare kurser. Härigenom kan fortbildningen ges ett större djup samtidigt som ryckigheten i undervisningssituationen för eleverna i skolan kan motverkas.

Om syftet med fortbildningen mer inriktas på fördjupning av ämneskunskaperna och det görs en mer restriktiv bedömning av vilken fortbildning som skall vara B-avdragsberättigad, kan fortbildningssituationen förbättras.

Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2016 yrkande 30 och med avslag på motionerna 1983/84: 1240 och 1983/84: 1244 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet ovan har anfört om personalutbildning för skolväsendet.

*dels* att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande personalutbildning för skolväsendet med bifall till motion 1983/84: 2016 yrkande 30 och med avslag på motionerna 1983/84: 1240 och 1983/84: 1244 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1984